

ВІДГУК
офіційного опонента Буркинського Бориса Володимировича
на дисертаційну роботу
Кожухової Тетяни Валеріївни на тему:
«Формування глобальної системи фінансування сталого розвитку»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні
відносини у спеціалізовану вчену раду Д 11.051.03
у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса
Міністерства освіти і науки України

Актуальність теми дослідження

Людська цивілізація переживає складні часи. З одного боку, спостерігається в розвинених країнах бурхливі темпи наукового і технологічного прогресу, а з іншого, як не парадоксально, виявляються тенденції до економічної стагнації і навіть спаду в багатьох країнах і регіонах світу. Зросла нерівність серед країн світу. Поряд з вичерпанням деяких невідтворювальних природних ресурсів, труднощами їх відновлення, погіршується якість навколишнього середовища і соціальний стан їх народів.

Прагнення учених, міжнародних політичних кіл і державних діячів до активізації глобальної політики згладжування і навіть усунення нерівномірності економічного, соціального і духовного розвитку країн і народів, на жаль, бажаних результатів не принесло.

Вирішення цих проблем, що включають ліквідацію злиденності й голоду, боротьбу з нерівністю всередині країн і між ними, побудову справедливого і вільного від соціальних бар'єрів суспільства, захист прав людини і сприяння забезпеченню гендерної рівності й розширенню прав і можливостей жінок, забезпечення надійного збереження планети та її природних ресурсів, потребує значної кількості фінансових ресурсів. Незважаючи на значні зусилля світового співтовариства у сфері фінансування сталого розвитку, у багатьох країнах, особливо тих, що розвиваються, існують потреби в фінансових ресурсах з метою розвитку та підтримки сільського господарства, вирішення проблем

водопостачання, санітарії та гігієни, охорони здоров'я, соціального захисту, освіти, охорони навколишнього середовища. Потреби збільшення обсягів та підвищення ефективності фінансування сталого розвитку обумовлюють необхідність теоретико-методологічного та практичного опрацювання низки наукових проблем у цій сфері.

Беручи до уваги усе зазначене вище, тема дисертаційної роботи Кожухової Т.В. є актуальною як у теоретичному, так і у практичному аспектах.

Підтвердженням актуальності теми дисертаційної роботи є її зв'язок з планом науково-дослідних робіт Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, а саме держбюджетних тем: «Механізми міжнародного менеджменту в умовах глобальної нестабільності» (номер держреєстрації 0113U000638, 2013–2015 рр.), у рамках якої автором запропоновано рекомендації щодо посилення впливу міжнародних організацій на зовнішнє середовище та розвиток національного бізнесу; «Формування глобальних та національних механізмів управління сталим розвитком» (номер держреєстрації 0115U005054, 2015–2016 рр.), у межах якої розроблено пропозиції щодо підвищення ефективності національного і міжнародного державного фінансування сталого розвитку.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та результатів дисертаційної роботи

Отримані наукові результати, висновки та рекомендації є достатньою мірою обґрунтованими, достовірними та логічними.

Для досягнення поставленої мети дослідження, а саме: розробки концепції формування глобальної системи фінансового забезпечення сталого розвитку, а також практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів її функціонування відповідно до сучасних викликів глобального розвитку, у роботі передбачено виконання комплексу взаємопов'язаних завдань, вирішення яких надало змогу сформулювати основні висновки теоретичного, методичного та практичного змісту. Ознайомлення зі змістом дисертації дозволяє зробити

висновок, що здобувачем досягнуто поставлену мету і вирішено окреслені завдання.

Зміст дисертації викладено в логічній послідовності, добре структуровано, робота характеризується системністю підходів до вирішення поставлених завдань.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження глобальної системи фінансування сталого розвитку» визначено концептуальну сутність сталого розвитку в умовах накопичення глобалізаційних викликів (п.1.1); уточнено понятійно-категоріальний апарат теорії сталого розвитку, а саме фінансування сталого розвитку (п.1.2); на особливу увагу заслуговують обґрунтовані особливості механізму функціонування глобальної системи фінансування сталого розвитку (п.1.3).

У другому розділі «Глобальні виміри та інституціональне забезпечення реалізації програм сталого розвитку» досліджено еволюцію глобального інституціонального забезпечення сфери фінансування сталого розвитку (п.2.1), механізми підвищення ефективності зовнішньої допомоги у сфері сталого розвитку (п.2.2), детермінанти діяльності установ ООН у сфері сталого розвитку (п.2.3).

Логічним у структурі дослідження та глибоким за змістом є третій розділ «Компаративні співставлення системних засад та особливостей фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються», у межах якого автором досліджено політики країн, що розвиваються, у сфері досягнення Цілей розвитку тисячоліття (п.3.1), проведено аналіз міждержавного фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються (п.3.2), розроблено стратегічні напрями удосконалення процесів мобілізації та використання фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку в країнах, що розвиваються (п.3.3).

У четвертому розділі «Національні політики фінансування програм сталого розвитку високорозвинених країн» здійснено оцінку результатів виконання Цілей розвитку тисячоліття окремими розвиненими країнами світу (п.4.1), проведено аналіз національних політик окремих розвинених країн у сфері надання зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку (п.4.2), обґрунтовано концептуальні

засади удосконалення міжнародного фінансування сталого розвитку (п.4.3).

У п'ятому розділі «Удосконалення механізмів фінансування сталого розвитку України» проаналізовано політики України у сфері сталого розвитку (п.5.1), здійснено оцінку ефективності взаємодії України з міжнародними інститутами та установами ООН у сфері сталого розвитку (п.5.2), обґрунтовано напрями удосконалення процесів залучення та використання фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку України (п.5.3).

Висновки та рекомендації, викладені у роботі, є достатньою мірою обґрунтованими та достовірними, що забезпечується опрацюванням значної кількості наукових джерел (понад 400), ґрунтовним аналізом статистичних даних та застосуванням загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Зокрема, у процесі дослідження здобувачем використано такі методи: діалектичний метод наукового пізнання, методи наукової абстракції, аналізу і синтезу; системного узагальнення; порівняльного аналізу; статистичного аналізу; методи економіко-математичного аналізу та моделювання; вимірювання.

Висновки та пропозиції є послідовними, розкривають завдання на наукову новизну. Теоретичне та практичне значення результатів підтверджено їх апробацією на 20 науково-практичних конференціях різного рівня, публікацією у 3 монографіях та 36 статтях.

Визначені положення дозволяють зробити позитивний висновок щодо наукового рівня, достовірності аналізу, доцільності теоретичних обґрунтувань та висунутих на захист положень.

Наукова новизна отриманих результатів

Вивчення дисертації і праць здобувача, аналіз ґрунтовності наукових положень дозволяють зробити висновок, що в процесі дослідження автором одержано низку наукових результатів, що визначають новизну дисертаційної роботи:

автором дано визначення конфігурації глобальної системи фінансування сталого розвитку що являє собою сукупність взаємопов'язаних елементів

фінансових організацій, установ ООН та інших фондів, що мають взаємодіяти на основі синергетизму та підпорядкованості цілям сталого розвитку (с.94-96);

запропоновано методологічний підхід до дослідження глобальної системи фінансування сталого розвитку, який передбачає визначення її домінуючих компонентів, встановлення зв'язків та відносин між ними, обґрунтування особливостей фінансового забезпечення процесів соціального-економічного зростання, охорони навколишнього середовища, та охоплює сукупність теоретичних і методичних положень щодо виявлення глобальних загроз та проблем сталого розвитку, релевантності наявних обсягів фінансування програм сталого розвитку (с.93-94);

визначено хронологічні етапи трансформацій ключових пріоритетів політики в сфері глобального інституціонального забезпечення системи фінансування сталого розвитку (с. 146-148);

досліджено та запропоновано оригінальну класифікацію фінансових ресурсів, задіяних у сфері сталого розвитку, за рахунок включення таких ознак, як форми існування, приналежність, джерела формування, рівень формування та використання, термін використання, прибутковість, напрям використання (фінансування базових секторів сталого розвитку, фінансування глобальних суспільних благ, кліматичні фінанси) (с. 80-81);

удосконалено понятійно-категоріальний апарат теорії сталого розвитку, через уточнення змісту понять «глобальна система фінансування сталого розвитку»; а також «глобальна фінансова політика у сфері сталого розвитку» (с.93; с.82);

в роботі досліджені та визначені детермінанти політики установ ООН (ПРООН, ВПП, Світового банку, ФАО, МФСР) у сфері фінансування сталого розвитку та встановлені притаманні їм спільні та специфічні риси, що, як було встановлено, пов'язано з різними напрямками таргетування партнерів у сфері фінансування сталого розвитку (п.2.3);

розроблено методичні принципи оцінки результативності фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються, який охоплює такі етапи, як аналіз

показників надання офіційної допомоги розвитку країнами-членами КСР ОЕСР; оцінку виконання ними зобов'язань з надання офіційної допомоги розвитку за встановленим цільовим показником; визначення сукупних обсягів фінансування сталого розвитку країн, що розвиваються, з джерел державних видатків і міждержавної допомоги за базовими секторами розвитку та групами країн за рівнем доходу; оцінки виконання цільових показників фінансування базових секторів розвитку, установлених на міжнародному і регіональному рівнях; розроблено методичку аналізу ефективності зовнішньої допомоги, наданої країнами-донорами країнам, що розвиваються (с.245);

запропоновано авторський методологічний підхід визначення рівня результативності виконання Цілей розвитку тисячоліття країнами, що розвиваються, для чого запропоновано використання інтегративного показника – Індикатору результативності виконання завдань ЦРТ та комплексного показника Індикатору глобального фінансування сталого розвитку (с.356-369);

встановлено тенденції та закономірності національного та міжнародного фінансування базових секторів сталого розвитку країн-реципієнтів (п.3.1, 3.2, 4.1);

науково обґрунтовано нові орієнтири мобілізації та використання фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку в країнах, що розвиваються, на національному рівні: за рахунок мобілізації фінансових ресурсів; використання державних видатків на цілі сталого розвитку; використання отриманої зовнішньої допомоги на цілі сталого розвитку; на міжнародному рівні: ефективного використання зовнішньої допомоги країнами-донорами (п.3.3);

розроблено концептуальні підходи удосконалення міжнародного фінансування країн-реципієнтів на цілі сталого розвитку, що включають необхідність підвищення ефективності процесів формування та використання міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку (п. 4.3);

Основні положення, викладені в дисертації, можуть бути застосовані як у проведенні подальших досліджень, так і у практичній діяльності. Результати дослідження є певним внеском у теорію, методологію і практику вирішення проблеми формування державної політики у сфері фінансування сталого

розвитку.

Наукове та практичне значення одержаних результатів

Наукове та практичне значення сформульованих автором у дисертації теоретичних положень, висновків і рекомендацій полягає у тому, що вони можуть слугувати методологічною базою для розробки ефективних механізмів фінансування сталого розвитку країн-реципієнтів.

Одержані результати знайшли своє впровадження на державному та регіональному рівнях, про що свідчать довідки Департаменту співробітництва з міжнародними організаціями Міністерства фінансів України (довідка № 19010-07/277 від 16.01.2017 р.); Управління економічного співробітництва Міністерства закордонних справ України (довідка № 51/14-207/1-0738 від 27.01.2017 р.); Запорізької торгово-промислової палати (довідка № 35 від 20.01.2017 р.); Управління економіки виконкому Криворізької міської ради (довідка № 1581 від 29.12.2016 р.); Молодіжної громадської організації «Інститут інформаційного суспільства» (довідка № 28 від 02.02.2017 р.). Окремі положення і рекомендації дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Криворізького економічного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» у ході проведення лекційних занять та підготовки навчально-методичного забезпечення з дисциплін «Міжнародні фінанси», «Міжнародні валютно-кредитні відносини», «Валютні операції» для спеціальності «Міжнародна економіка» (довідка № 59 від 25.01.2017 р.), Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського при викладанні дисциплін «Міжнародні фінанси», «Міжнародний менеджмент», «Міжнародна економічна діяльність України» та при виконанні дипломних і магістерських робіт студентів економічних спеціальностей (довідка № 01.01-17/252 від 28.03.2017 р.).

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях

Основні результати дисертації опубліковано в 59 наукових працях загальним обсягом 44,8 д.а., з яких особисто автору належить 44,1 д.а., у тому числі 1 одноосібна монографія, 2 розділи у колективних монографіях, 23 статті у наукових фахових виданнях (із них 2 – у співавторстві), 13 статей у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, 20 публікацій за матеріалами науково-практичних конференцій.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних дисертантом Т.В. Кожуховою результатів, слід зазначити деякі дискусійні положення та недоліки роботи:

1. Автор вносить в назву роботи «фінансування сталого розвитку», але під сталим розвитком сьогодні розуміють, та й автор з цим погоджується, - три складові: економічні, соціальні та екологічні, через які вирішуються цілі сталого розвитку.

То виходить, по автору роботи, що, все, що привноситься (фінансується) в країну є вкладом в сталий розвиток.

Бо в такому разі дуже складно дати оцінку результативності фінансування сталого розвитку, тут не буде врахована ціль фінансування та результативність.

На мою думку мова повинна йтись про фінансування заходів для досягнення цілей сталого розвитку.

2. В роботі автор наводить «хронологічні етапи трансформацій ключових пріоритетів політики в сфері глобального інституціонального забезпечення системи фінансування сталого розвитку» (с.148-149):

I етап – деколонізаційний;

II етап – еволюційний;

III етап – модернізаційний.

Етапи автором наведені, а в чому полягає на цих етапах інституційне забезпечення, їх наповнення, що дало змогу автору виділити ці етапи.

3. Автор вводить поняття «міжнародний рівень функціонування системи фінансування сталого розвитку» та «світовий» - це має обґрунтування (с.114).

В той же час на рис. 1 вони є, а на іншому, де мова йде про фінансові інструменти (фінансове забезпечення сталого розвитку) автор наводить «національний рівень» і «міжнародний», а «світовий» вже відсутній.

Крім того, з'являється «глобальна система фінансування сталого розвитку». Тут термінологічно треба уточнити.

По автору виходить, що «глобальний рівень фінансування сталого розвитку» - це вся система фінансових ресурсів (міжнародних, національних, приватних) та їх інституціональне забезпечення використання, але автор вважає, що це «мобілізація, акумуляція та розподіл на цілі сталого розвитку» - на нашу думку це механізми роботи з фінансовими ресурсами.

4. Визиває багато питань запропонований автором індикатор результативності виконання завдань «цілей розвитку тисячоліття» (с.358):

- він дуже опосередкований;
- по ньому неможливо оцінити окремий результат від фінансування того чи іншого заходу спрямованого на вирішення питань ЦРТ;
- якщо це так, то для чого він вводиться автором, сьогодні є вже такий показник як індикатор людського розвитку, то чому ним неможливо було б користуватись в Вашому випадку?

5. В роботі автором пропонується оцінювати глобальне фінансування сталого розвитку через відповідний індикатор, який враховує показник національного фінансування сталого розвитку (I_{NFSD}); показник світового міжнародного фінансування сталого розвитку (I_{WFSD}), в той же час в таблиці, де автор наводить розрахунки, тільки показник міжнародного фінансування сталого розвитку, а вже «світовий рівень» як такий відсутній (с.367).

Я тут повертаюсь до одного із перших своїх зауважень, що «світовий» рівень, як такий, що ввів автор надуманий і він сам тут його не бачить.

В цій формулі автор пропонує використовувати індикатор глобального фінансування сталого розвитку на душу населення у певній країні.

В той же час, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) в більшості країн, які ми відносимо до бідних та які отримують допомогу, є певні ознаки депопуляції, тому при користуванні цими формулами, цей індекс буде зростати. Так що, незалежно від об'ємів фінансування – динаміка фінансування сталого розвитку буде мати позитивний характер.

Питання не стільки в тому – скільки коштів отримала в рамках заходів по сталому розвитку країна, а в тому, при чому головним і єдино дієвим показником є такий індикатор – як кількість створених робочих місць (До речі, і для України це дуже важливо: не скільки ми позик взяли, а скільки створили робочих місць).

Є математична залежність кількості працюючих і темпів зростання національного продукту. І як додаток до нього – створення умов для підприємництва, інновації, модернізації, інституціоналізації і т.п.

Тому вважав би оцінювати конкретні дії, а на міжнародному рівні оцінювати індикатор людського розвитку.

6. Питання загального характеру:

- автор відмічає, що основний науковий результат його роботи полягає в «розробці концепції глобальної системи фінансового забезпечення сталого розвитку» (с.28). Якщо звернутись до змісту роботи, то тільки в §4.3 говориться про «концептуальні засади удосконалення міжнародного фінансування сталого розвитку», як бачимо, тут вже нема «глобального» та «світового рівнів»;
- в формулюванні висновків треба бути більш уважним, так автор пише: «обґрунтовано конфігурацію глобальної системи фінансування сталого розвитку» (с.28), - то хіба автор обґрунтовує нову конфігурацію, вона вже існує, то мабуть «виявлена», «установлена»;
- треба було б більш чітко проявити поняття «міжнародного» та «світового рівнів»;

- наукові результати треба виписувати більш концентровано, не вдаючись в дуже детальний опис, а зосередитись на новизні. Наприклад, якщо мова йде про індикатори сталого розвитку, то чим запропонований автором відрізняється від інших авторських пропозицій, бо їх (індикаторів) запропоновано вже досить багато;
- розділи могли б мати більш значущі узагальнення;
- рисунки і таблиці повинні мати посилання на джерела.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація складається із вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації 535 сторінок. Робота містить 69 таблиць, з них 14 таблиць займають 20 повних сторінок, 81 рисунок, з них 6 рисунків займають 6 повних сторінок, 16 додатків на 48 сторінках, список використаних джерел із 431 найменування на 29 сторінках. Обсяг основного тексту дисертації становить 432 сторінки.

Робота виконана у науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. За обсягом, змістом, структурою, повнотою викладу результатів, оформленням вона відповідає встановленим вимогам. Зміст сформульованих наукових завдань структурно та логічно узгоджений, кількість завдань є достатньою для розкриття теми дисертації та досягнення поставленої мети. Тема дисертації та її зміст відповідають паспорту спеціальності 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. Автореферат дисертації розкриває основні її положення та висновки, є ідентичним дисертації за структурою і змістом, а також не містить інформації, що є відсутньою у дисертації.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Кожухової Тетяни Валеріївни на тему «Формування глобальної системи фінансування сталого розвитку» є завершеним науковим

дослідженням, результатом якого стало вирішення актуальної науково-прикладної проблеми, що виявляється у визначенні нового напрямку наукових досліджень сталого розвитку – розробки концепції глобальної системи фінансового забезпечення сталого розвитку.

Дисертаційна робота за змістом та науковим рівнем відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Науковий рівень виконаного дослідження та зміст роботи свідчать про глибоку обізнаність автора щодо предмета дослідження, володіння методичним апаратом, вміння надати критичну оцінку великого масиву наукової інформації.

Ступінь наукової новизни, теоретичне і практичне значення результатів, достовірність отриманих висновків і рекомендацій, актуальність теми дослідження дають підстави для висновку, що дисертаційна робота «Формування глобальної системи фінансування сталого розвитку» відповідає пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), а її автор – Кожухова Тетяна Валеріївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
академік НАН України,
директор Інституту проблем ринку та
економіко-екологічних досліджень
НАН України

Б.В.Буркинський